

Oslo, 06.02.2011

VEDR. PENSJONSSITUASJONEN FOR DELTIDSANSATTE I OFFENTLIG SEKTOR

Problemstilling

Foran tariffoppgjøret i offentlig sektor i 2009 var myndighetene påfallende opptatt av deltidsansatte i offentlig sektor. De krefter som gjerne vil ta fra offentlig ansattes deres gode tjenstepensjonsordning har vært dyktige til å markedsføre at "mange deltidsansatte i offentlig sektor betaler inn på tjenstepensjon i årevis uten å få noe igjen". Media nører opp under det samme, og bruker dette som en brekkstang for å mane til omkamp, for å fjerne AFP og for innføre en nettoordning som i privat sektor. Pensjonsreformens arkitekter er flinke til å skaffe fram "bevis" som har ført til at deler av den offentlige fagbevegelsen også tror på dette. Dette lille notat er et forsøk på få fram mer fakta.

Oppsummering

De aller fleste deltidsansatte i offentlig sektor kommer godt ut med dagens AFP og bruttoordningen. Det store flertallet vil tape i pensjon - både i AFP og alderspensjon, om de lar seg overtale til å gå over til den private modellen. Det er en gruppe som ikke får noe igjen, men denne gruppen er meget beskjeden. Hensynet til denne gruppen bør ikke være god nok grunn til å kaste hele det offentlige pensjonssystemet. Det er heller ikke en farbar vei å redusere minstegrensen for medlemskap innenfor nåværende offentlig tjenstepensjon.

Premisser for en diskusjon

Den som vil grave seg ned i dette fagområdet må holde hodet kaldt og ha følgende in mente:

- Det er en meget liten gruppe som kommer ut i 0 i pensjon
- Denne gruppen hadde heller ikke krav på tjenstepensjon tidligere, før tariffavtalen i 2009
- AFP og tjenstepensjon må sees i sammenheng når vi skal drøfte "hva man får igjen"
- Sivilstand har stor betydning - dvs det er stor forskjell på enslige og gifte.
- Det har aldri vært en forsikringsmessig sammenheng mellom det man betaler inn og det man får ut av offentlige tjenstepensjon.
- Det går mange myter om pensjon, en av dem er at ansatte "taper på samordning", mens sannheten er at de fleste vinner på samordning.

Historikk

Det har vært flere historiske perioder med forskjellige krav til minstetid. I 1950-årene var kravet full stilling. Minste stillingsprosent har siden gått ned til 50%, minst 15 timer og minst 14. timer som vi har hatt siden 1990-årene. Lærerne har 35% stilling som minstetid. Et uhyre viktig tariffvedtak trådte i kraft 1.1.1999: all mertid skal fra da av rapporteres inn til den offentlige tjenstepensjonsordningen (TPO), opp til 100%. Det vil si at fram til denne dato var det lov å lure deltidsarbeidende kvinner. De hadde for eksempel 30% stilling, jobbet ofte mye mer, men det ble ikke rapportert inn, og arbeidsgiversiden sparte penger og de deltidsansatte tapte tjenstepensjon (men fikk alltid pensjonspoeng for mertiden). Nå skal all arbeidstid "telles opp" hvert kvartal - hos samme arbeidsgiver. Dette gjelder også en som for eksempel jobber 10 timer fast. Jobber hun mer kan hun bli medlem for hvert kvartal hun kommer opp i 168 arbeidstimer.

Fortsatt mangel

Det som fortsatt mangler er at den enkelte arbeidsgiver ikke har plikt til å melde inn en arbeidstaker som er under innskuddspliktig stilling, men som kan ha to eller flere små stillinger hos flere offentlige arbeidsgivere. Dette burde være et selvfølgelig tariffkrav: at all medlemstid skal regnes med om man har flere stillinger/jobber parallelt. Noen kommuner samarbeider om dette, men helt på frivillig basis. En del av problemstillingen ville være løst om dette ble gjennomført.

Et typisk eksempel på en deltidsansatte som får mye igjen.

Kari er født i 1949. Hun har ved fratreden 10 medlemsår i kommunens tjenstepensjonsordning TPO, og har kommet opp i en årslønn på 306.000 kr, som er minstelønna etter 10 år i kommunen. Hun er gift eller samboer. Dette er en viktig premisse, for ingen kan leve alene av en halv lønn. Kari har hørt i kantina at hun "får ingen ting igjen". Men hva får Kari igjen, i forhold til hva hun har betalt inn til TPO?

Av forenklingssyn kan vi si at hun har betalt inn 2% av halv post i 10 år. Det blir ca $(306.000 \times 0,5 \times 0,02 \times 10) = 30.600$ kr. Hva får hun igjen?

For det første har Kari rett til å ta ut AFP. Om hun gjør det i 2011 har hun rett på en pensjon som vil bli beregnet som 70% av tidligere inntekt som igjen vil utgjøre 107.100 kr pr år. Etter fem år med AFP har hun fått igjen 535.500 kr (!) Hun fikk tilbake innskuddet i løpet av 3 1/2 måned!

Fra 67 år har hun rett på en samordnet og levealderjustert tjenstepensjon på ca 5.385 kr. Hennes bruttopensjon utgjør $(306.000 \times 0,50 \times 0,66 \times 10/30) = 33.660$. Etter samordning for folketrygdens grunnpensjon, tilleggspensjon og pensjonstillegg (tidligere særtillegg som minstepensjonistene har rett på) blir det altså bare igjen 5.385 kr. Om du legger sammen hennes minstepensjon fra folketrygden og den lave tjenstepensjonen har hun nå en dekningsrad på ca 80% av hennes tidligere lønn. Med nye skatteregler betaler hun ikke skatt, og kan komme ut med et par hundrelapper i høyere inntekt enn da hun var på jobb.

Om vi holder AFP utenom kan vi si at hun får tilbake innskuddet i løpet av litt under 6 år. Ikke noe dårlig forretning det heller. Men hun synes sikkert at 440 kr pr måned er "nesten ingen ting". Hun vil sikkert kalle seg selv en "minstepensjonist", selv om hun egentlig ikke er det. Hun har fått en tjenstepensjon på toppen av minstepensjonen.

Men om Kari bare hadde jobbet 5 eller 6 år på halv post hadde hun ikke fått noe igjen i tjenstepensjon. Men å fremholde at hun har "betalt inn i årevis" er mer usant enn sant. Om hun har jobbet i privat sektor før hun kom inn i kommunen, og oppnår tre år i kommunen har hun rett på AFP. Da får hun tilbake innskuddet i løpet av første måned. Dere forstår kanskje nå hvorfor det er så viktig for myndighetene (og deler av media) å holde AFP utenom tjenstepensjonen, når de vinkler "ikke noe igjen-propagandaen". AFP er en del av det offentlige tjenstepensjonssystemet og må aldri holdes adskilt. Da har dere tapt.

Et atypisk eksempel

Innføringen av Pensjonsreformen dreier seg først og fremst om å lure befolkningen til å tro at alle får bedre og mere rettferdige pensjoner, samtidig som kostnadene skal ned. Det samme skjer i offentlig sektor. Motstanderne av den gode offentlige tjenstepensjonsordningen vet å presentere lure eksempler Det kan for eksempel gjøres ved å trekke fram en enslig. Om Kari var enslig så ville hennes tjenstepensjon bli samordnet bort og hun ville komme ut i 0. Det er fordi minstepensjonen for enslig (pensjonstillegget) er vesentlig større for en enslig en for en gift/samboer. Men hvor sannsynlig er det at en person kan leve av halv minstelønn i

kommunen i 10 år? Hvor mange tror dere finnes? Dette er etter mitt skjønn et overdimensjonert problem. Ingen kan eller bør leve av en halv minstelønn i kommunen.

Hvor går grensene?

Det er mange grenser her. Noe forenklet kan vi si at en gift/samboer bør ha minst halv stilling i 10 år for å få noe igjen i tjenstepensjon. Har hun under 10 år på 50% kommer hun ut i 0 i tjenstepensjon. Likevel vil hun kunne ha rett på AFP. For øvrig må vi ha in mente at minstepensjonene går ned med levealderjusteringen, Det er derfor ikke grunnlag å si at det vil bli flere 0-pensjonister. Det vil bli færre 0-pensjonister for hvert nytt kull har krav på en lavere minstepensjon enn kullet foran. (Sentrale tillitsvalgte går rundt og sier at "Vi er kvitt minstepensjonsfella med Pensjonsreformen, mens sannheten er at med Pensjonsreformen kommer vi til å få flere minstepensjonister i årene som kommer)

Hvor mange er det som kommer ut i 0

Pensjonsmyndighetene vil sikkert kunne finne interessante tall på hvor mange ansatte det er i kommunal sektor på et gitt tidspunkt som tjener "for lite" til å ha rett på offentlig tjenstepensjon. Dette er lurerier, fordi de fleste på deltid har forskjellige deltidsprosenten i løpet av yrkeslivet. Det som forteller mest er å se på bestanden i de offentlige tjenstepensjonsordningene og kartlegge hvor mange eller hvor få det er som har passert 67 år og som kommer ut i 0 i tjenstepensjon etter samordning. Jeg har lyktes å få ut tall fra en stor og en mindre pensjonskasse. Det dreier seg om mellom en og to prosent av totalt antall pensjonister over 67 år.

Hva er veien å gå?

Første skritt bør etter mitt skjønn være å kreve at lønnstakerne bør ha krav på at flere samtidige deltidsstillinger skal slås sammen, og at det skal trekkes pensjonsinnskudd av alle. Dette er arbeidskrevende, men mulig. Det må innføres gjennom tariffavtale som pålegger arbeidsgiversiden å få til dette.

Det har vært fremholdt at minstegrensen for medlemskap bør senkes til for eksempel 20%. Jeg vil fraråde dette. Såfremt det blir gjennomslag for å slå sammen små deltidsstillinger, vil dette ikke hjelpe isolert sett. Om du har 10 år i 40% stilling, får du ikke noe tjenstepensjon, om minstegrensen går ned til 20%. Det vil dessuten skape enda større vansker med å få igjennom kravet om at flere må få høyere deltidsprosent.

Det er etter mitt skjønn ikke mulig å forsøke å innføre nye regler som gir litt til denne gruppen, innenfor nåværende bruttoordning. Det vil i så fall bli meget komplisert. En gruppe fra Sosialdepartementet så på dette i 1980-årene og konkluderte med at dette var fånyttet.

Etter mitt skjønn er det flere veier å gå - ved siden av det opplagte om å slå sammen flere deltidsstillinger: Det ene er å gi tilbake betalt pensjonsinnskudd for de som kommer ut i 0 pr 67. Det andre er å arbeide for at flere kvinner må opp i deltidsstilling. Ingen bør ansattes på under 37.33% stilling, og med tiden laveste til 40% stilling. Et tredje alternativ er å innføre en slags minsteytelse - som neppe kan være på mer enn noen hundrelapper (gjerne knyttet til en viss prosent av G pr år). Men også dette vil gjøre systemet mer komplisert.

For øvrig kan man merke seg at dersom minstegrensen går ned til for eks 20% så vil dette gjøre det vanskeligere for pensjonerte arbeidstakere å ta ny jobb uten trekk i pensjon (I dag kan en som har lang nok fartstid ta ut alderspensjon pga særaldersgrense eller 66 beregnet AFP fra 65 år, og jobbe på timer i KS-området opp til 167 timer i kvartalet uten å trekkes i pensjon. Dette er en ordning som både ansatte og arbeidsgiverne vinner på - selv om det er lite kjent.

Nettoordning for deltidsansatte vanskeliggjør tidligpensjoner

Dersom en nettoordning skulle innføres i offentlig sektor, etter den modellen som myndighetene vil ha, vil dette sikkert kunne gi "alle" litt i tjenstepensjon fra 67 år. Men prisen for dette er meget høy. Det ville jo bety at dagens AFP forsvinner som er en meget sosial ordning. Det er jo nettopp de grupper som har tungt arbeid, deltid og lav lønn som er storforbrukere av AFP, som da står uten tidligpensjonsordning.

Offentlig ansatte bør se at myndighetene er ikke opptatt av de deltidsansatte i offentlig sektor. De bruker denne gruppen som en brekkstand for å få bort bruttogarantien, få bort den sosiale AFP, til fordel for en nettoordning, som "alle" vil vinne på - bare du jobber lenge nok.

Hilsen Harald Engelstad